

Verlag Spinozadag 3 november 2024

Jan Mendrik 13 november 2024

<https://www.spinozakringsoest.nl/blog/index.php?impressie-spinozadag-2024>

De Spinozadag was dit jaar qua organisatie en onderwerpen afwijkend van voorgaande jaren. Dit keer waren was het een uitgebreider symposium ("festival") met steeds 5 lezingen tegelijkertijd. Dat waren overwegend interessante lezingen waardoor het vaak moeilijk was om te kiezen. Herhaaldelijk had ik, pratend met andere bezoekers, het gevoel dat ik de verkeerde lezing had gekozen. Het thema was ook breder dan Spinoza alleen.

Het festival werd gehouden in de Openbare Bibliotheek in Amsterdam en was goed bezocht. Ik schat zo'n 400 à 500 mensen.

Marjolein Moorman

De titel van de dag was “Bevrijdend denken van Spinoza tot nu”. Dat had te maken met de viering van “250 jaar Amsterdam”. In de opening benadrukte wethouder en locoburgemeester Marjolein Moorman.

Vrijheid is, naast verdraagzaamheid, het kernwoord van Spinoza’s filosofie.

In de tijd van Spinoza stond ‘vrijheid’ bij velen gelijk aan losbandigheid, laksheid, immoreel gedrag en onachtzaamheid. Gewoon doen waar je zin in hebt, zonder aan anderen te denken.

En hoewel die interpretatie van vrijheid nog steeds niet helemaal is uitgestorven,

*weten we, mede dankzij Spinoza, dat vrijheid ook verantwoordelijkheid betekent.
Rekening houden met de mensen om je heen.*

Spinoza roept in brede kring vooral de associatie met “vrijheid” op.

Sjoerd de Jong

Na dit welkom-bericht begon het grote kiezen. Moest ik naar “verleden en toekomst van de sociaaldemocratie”, “Homo-emancipatie, hoe nu verder?”, “W.F. Hermans en de tolerantie van Amsterdam”, “Democratie en desinformatie” of “Spinoza in 30 minuten”? Uit deze keuze blijkt al dat de dag qua onderwerpkeuze aanzienlijk breder was opgezet dan Spinoza alleen. Ik koos voor “Democratie en desinformatie” van Sjoerd de Jong, filosoof en redacteur van NRC.

Het ging om het veranderende medialandschap. De informatieherkomst en het waarheidsgehalte wordt steeds onzekerder en onduidelijker.

De traditionele media (Main Stream Media) worden vanuit verschillende hoeken in de samenleving weggezet als bij voorbaat verdacht. Maar tegelijkertijd vraag je je af “wat is mainstream?”. Zijn media zoals X, Facebook, Tiktok etc. langzamerhand niet het nieuwe mainstream geworden? En zouden die dan betrouwbaarder zijn?

Hij illustreerde de verdachtmaking van de traditionele Main Stream Media met verwijzingen naar Gert Jan Mulder en Karel van Wolferen die extreme theorieën lanceren en die klagen dat zij door de Main Stream Media niet gehoord worden maar die zelf weigeren om de open discussie aan te gaan. Hij noemde hen journalisten die niet met afgewogen en van verschillende kanten getoetst nieuws komen maar die verdachtmakingen uiten onder het motto “just asking questions”.

Sjoerd de Jong hield daarentegen een pleidooi voor de degelijke journalistiek met afgewogen en gecheckt nieuws met ruimte voor reacties, correcties en aanvullingen. Die journalistiek is nog wel degelijk aanwezig bij traditionele pers zoals bij zijn krant, de NRC. Journalisten zijn daar hoog opgeleid en nergens zo bang voor als voor “feitelijke onjuistheden”. Er heerst een groot zelfcorrigerend vermogen.

Dat wil niet zeggen dat die media geen (politieke) kleur mogen hebben. Maar feiten en meningen moeten duidelijk herkenbaar gescheiden worden. En de feiten zijn altijd het belangrijkste.

Ton de Kok

De volgende ronde koos ik voor “Spinoza’s Ethica als inspiratiebron voor vrijmetselaars” door Ton de Kok. Ik weet weinig van vrijmetselaars dus leuk om daar op deze manier wat meer van te horen en Ton de Kok heeft altijd wel een interessant verhaal.

Vrijmetselaars waren oorspronkelijk inderdaad metselaars: van kathedralen. In hun vrije tijd discussieerden ze met elkaar over het leven. Ontwikkelde dorpelingen sloten zich aan “oploop der notabelen”. Afspraak was dat de discussies vrij moeten zijn van religie of politiek.

Ton de Kok herkende in de vrijmetselarij gemeenschappelijke elementen met het denken van Spinoza. De vrijmetselaars kennen onder meer een opperbouwmeester. In spinozistische zin zou dat god/natuur zijn, en een kosmos: de substantie/ natuur. Bij vrijmetselaars staat ook het jezelf ontwikkelen centraal, evenals bij Spinoza. Kennis leidt tot het licht. Ook de vrijmetselaars onderscheiden 3 soorten van kennis waar je met enige goede wil ook de kennissoorten van Spinoza in kan herkennen. Ton heeft geprobeerd om Spinoza meer in de belangstelling te brengen bij vrijmetselaars. Met matig resultaat zegt hij. Vrijmetselaars kennen geen dogma’s of leerstellingen. Je probeert elkaar niet te overtuigen maar te begrijpen. Compareren i.p.v. discussiëren. Wellicht ook een analogie met Spinoza.

*Forum: Het belang van Spinoza nu
vlnr: Yoram Stein, Humberto Schwab, Pooyan Tamini Arab, Han van Ruler*

Het volgende blokje dat ik koos was echt helemaal aan Spinoza gewijd. Het ging over het belang van Spinoza nu. Het was in de vorm van een panel met Han van Ruler, Humberto Schwab en Pooyan Tamini Arab, o.l.v. Yoram Stein die de discussie ordelijk liet verlopen.

Han van Ruler trapte af. Spinoza erkende de emotioneel geladen aard van de mens maar hij was niet fatalistisch zoals b.v. zijn tijdgenoot Hobbes. Vanuit de wetenschap dat de mens emotioneel gedreven is kan je de ander en jezelf beter begrijpen en met de rede je emotie proberen te richten. Daar heb je vandaag ook nog wat aan. Als het gaat om de grote problemen zoals de klimaatcrisis en duurzaamheid zal Spinoza zeggen: de natuur is onverschillig voor wat wij er mee doen maar vanuit het eigenbelang van de mens proberen we in ons voortbestaan te volharden (conatus) en doen we moeite om de omgeving leefbaar te houden (voor zover dat ons lukt).

Voorts kan Spinoza's religieuze boodschap van een dieper medemenselijk Godsgrip, ons nog steeds helpen kloven te overbruggen tussen verschillende levensovertuigingen.

Humberto Schwab stelde dat zijn methode van Socratisch Design er van uit gaat dat je jezelf moet kennen en van daar uit met anderen tot samenwerking kan komen. Dat zelf filosoferen, jezelf leren kennen en van daar uit zien dat anderen ook belangrijk zijn is wat Spinoza ook benadrukt.

Pooyan Tamini Arab vroeg aandacht voor een publicatie van Habermas uit 2019¹. Het betreft een geschiedenis van de filosofie waarin hij een centrale plaats inruimt voor Spinoza. Hij vindt hem een sleutelfiguur om binnen een immanent kader te denken. Habermas en Spinoza benadrukken allebei het belang van de rede. En Spinoza is nog steeds belangrijk omdat hij de rede voorop stelt en filosofie boven de religie stelt. Je moet analytisch, kritisch en vriendelijk kunnen overleggen. Haat is nooit een goede driver.

Verder stelt Spinoza dat blijheid helpt als drijvende kracht om volmaaktheid na te streven. Dat is niet alleen geestelijk, ook de lichamelijke genoegens mogen er zijn en het is goed om te genieten van esthetische ervaringen, zoals bijvoorbeeld bij toneel. Ook dat is toepasbaar in deze tijd.

Yoram concludeerde uit deze inleidingen dat het tegengaan van miscommunicatie een waarde van Spinoza is die nog steeds belangrijk is. Het is belangrijk ook je eigen redeneren te onderzoeken: hoe ben je tot een mening gekomen? Dat is belangrijk, zeker in deze tijd waar je regelmatig hoort dat wetenschap ook "maar een mening" is.

¹ *Auch eine Geschichte der Philosophie. Band 1: Die okzidentale Konstellation von Glauben und Wissen; Band 2: Vernünftige Freiheit. Spuren des Diskurses über Glauben und Wissen*

*Forum Feminisme en vrouwenemancipatie
v/nr: Mineke Bosch, Hedy d'Ancona, Devika Partiman*

In de volgende fase van deze dag wilde ik eigenlijk naar Stine Jense, over kunst, zij heeft altijd wel een boeiende benadering. Maar ik was wat laat en het was vol. Zo kwam ik terecht bij een debat over feminisme en vrouwenemancipatie. Met Hedy d'Ancona en Devika Partman o.l.v. Mineke Bosch. Ik was wel benieuwd Hedy d'Ancona, als grand old lady van het activisme en de politiek. Ik leerde bij deze sessie dat we inmiddels in de vierde feministische golf zitten². De eerdere golven hebben opgeleverd dat er nu een kennisvoorsprong is bij vrouwen t.o.v. mannen (b.v. te zien aan het aantal vrouwen en de prestaties van vrouwen op universiteiten) maar nog niet op het gebied van macht en inkomen. Devika en Hedy voegden daaraan toe dat seksueel geweld tegen vrouwen nu een van de grootste problemen is. Eén op de drie vrouwen heeft te maken met seksueel geweld.

Over Spinoza waren ze niet eenduidig positief. Hedy vond wel dat Spinoza een inspiratiebron kan zijn voor bevrijdend denken. Devika was kritischer: Spinoza is

² Op internet las ik over die vierde golf:

*Daarbij staat een nieuwe generatie feministen op die **sociale media** gebruikt als platform voor **online activisme**. Deze feministen ontdekken het feministische gedachtegoed veelal niet op school, in boeken of in formele vrouwenorganisaties, maar via het internet. Het is die eerder informele, virtuele scholing die hen bijbrengt dat het **persoonlijke politiek** is. Net zoals bij de vorige golven, wordt de beweging verdeeld door verschillende strijdpunten en overtuigingen, maar evenzeer verenigt ze zich in de centrale motivatie om discriminatie, geweld en ongelijkheid tegen te gaan. De vierde golf wordt bovenal gekenmerkt door haar gebruik van technologie als methode om te sensibiliseren, te organiseren en te mobiliseren.*
<https://rosavzw.be/nl/themas/feminisme/feministische-golven/vierde-golf>

boegbeeld geweest van de Verlichting en de Verlichting is niet altijd bevrijdend geweest voor vrouwen. De rede hielp de mannen in hun greep naar de macht en Spinoza werd mede ingezet om dat systeem in stand te houden.

Ik begrijp ook wel dat Spinoza, sinds de laatste bladzijde van het Politiek Traktaat, nog wel veel goed te maken heeft bij vrouwen.

Marijn Kruk

De dag eindigde jammer genoeg niet met een afsluitende samenvattende beschouwing. Ik had daar wel behoefte aan. In plaats daarvan kwam ik voor mijn laatste lezing van de dag terecht bij “Het hopeloze achterhoedegevecht van het populisme” door Marijn Kruk. Marijn publiceerde het boek *Opstand, de populistische revolte en de strijd om de ziel van het Westen*³ Marijn vertelde dat hij veel interviews heeft gehouden “aan de frontlinie” van rechts populistisch Europa. Hij denkt dat de rechts-populistische golf (alweer een golf) het niet zal redden tussen de emancipatiebewegingen. Zijn overtuiging is dat rechts zal worden geïsoleerd. Links heeft uiteindelijk de geschiedenis aan haar kant. Probleem is wel dat links dat niet goed duidelijk weet over te brengen.

Zijn verhaal was, ook gezien de vragen achteraf, misschien wat te optimistisch. Mede doordat hij geen sheets had en het verhaal wat saai van papier las had ik moeite de lijn helemaal te volgen. Maar Jan Tromp had in de Volkskrant een lovende kritiek op zijn

³ <https://uitgeverijprometheus.nl/boeken/opstand-paperback/>

boek: “*Opstand* biedt een ijzersterk en overtuigend inzicht in de populistische revolte. Auteur Marijn Kruk is een scherp analist en verslaggever, die zich uitgebreid toegang verschaft tot radicaal-rechtse kringen.”⁴

Een lezenswaardige, uitgebreide bespreking van het boek, door Erik Jansen, verscheen in het juli 2024 nummer van *Civis Mundi*⁵ (zonder betaalmuur).

Al met al had ik een aangename dag, mede door de royale gelegenheid om tussen de lezingen met medebezoekers te overleggen. Maar toch hoop ik dat de Amsterdamse Spinozakring volgende jaren weer een spinozadag organiseert met een lijn in de onderwerpen en met een kop en een staart.

De mooie omgeving van de OBA bij avond

⁴ <https://www.volkskrant.nl/boeken/recensie-opstand-van-marijn-kruk-hoort-boven-op-de-stapel-met-boeken-over-radicaal-rechts~bc5585e8/>

⁵ <https://www.civismundi.nl/index.php?p=artikel&aid=8122>